

Щербей Уляна Володимирівна

кандидат педагогічних наук

вчитель початкових класів Абранської загальноосвітньої школи І-ІІ ст.

Воловецької районної ради Закарпатської області, с.Абранка, Україна

ПОЧАТКОВА СІЛЬСЬКА ОСВІТА: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

В статті розкриваються проблеми початкової освіти в умовах сільської школи, зокрема: мала наповнюваності класів, відсутність належного матеріально-технічного стану, повільна інформатизація навчально-виховного процесу, неналежне проведення якісної роботи з обдарованими учнями початкових класів сільської школи (через відсутність гуртків, факультативів, предметів варіативної частини навчальної програми), багатопредметність викладання та багатокомпонентність діяльності сільського вчителя початкових класів, відсутність в учнів сільської місцевості великих дитячих колективів однокласників, відсутність позитивного мотиву в учнів до навчання. Проаналізовано шляхи вирішення проблем, які виникають в початковій сільській школі.

Ключові слова: сільська школа, малокомплектна, малочисельна школа, багатокомпонентність діяльності вчителя.

Вступ. В умовах сучасних трансформаційних процесів, які відбуваються у сфері освіти України, увагу науковців привертають проблеми сільської школи. Важливим стратегічним завданням розвитку освіти України в ХХІ ст. є створення системи безперервного навчання і виховання підрастаючого покоління, формування цілісної, всебічно розвиненої особистості. Державна національна програма "Освіта" закликає до створення в державі умов для задоволення освітніх і виховних потреб. Це стосується не лише міських, а й сільських шкіл. В Декларації прав дитини наголошується, що дитина має право на здобуття освіти, яка має бути безкоштовною і обов'язковою. Їй має даватися освіта, яка сприяла б її загальному культурному розвитку і завдяки якій вона могла б на основі рівності можливостей розвинути свої здібності і особисте мислення, а також усвідомлення моральної і соціальної відповідальності, і стати корисним членом суспільства [3]. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» №911-VIII від 24 грудня 2015р. передбачається «продовження роботи з оптимізації мережі загальноосвітніх навчальних закладів із скороченням їх кількості, підвищення наповнюваності класів, груп» [10], пошук нової стратегії розвитку системи освіти, суттєві зміни її пріоритетів у напрямку поєднання традицій, досвіду та інновацій. Державна національна програма «Освіта» закликає до створення в державі умов для задоволення освітніх і виховних потреб. Це стосується не лише міських, а й сільських шкіл [4].

Початкова школа в сільській місцевості як один із основних джерел національного і духовного відродження та збереження культурно-історичних традицій українського народу знаходиться серед пріоритетних напрямів розвитку освіти України. Певні проблеми, які виникають на цьому шляху, потребують ретельного аналізу (в тому числі із залученням історичного досвіду) та оновлення концептуальних підходів. Формувати нову систему освіти в Україні неможливо без урахування багатовікової історії, традицій національної школи, аналізу її основних надбань. Досягти успіху в реформуванні, оптимізації та оновленні початкової школи в сільській місцевості допоможе ґрунтовне вивчення, об'єктивна оцінка, творче осмислення й упровадження кращих надбань української (національної) та зарубіжної початкової освіти при оптимальному поєднанні класичної спадщини минулого і сучасних досягнень наукової думки, передового, перевіреного часом досвіду [1, с.26].

На сьогодні для освіти України гострим питанням залишається загальноосвітня сільська школа. Її проблеми є загальнодержавними, оскільки від подальшого розвитку школи у сільській місцевості багато в

чому залежать темпи і якість соціальних перетворень на селі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До правових документів, які визначають розвиток сучасної освіти на селі, можна віднести укази Президента України «Про державну підтримку підготовки фахівців для сільської місцевості» [14], «Про першочергові заходи щодо підтримки розвитку соціальної сфери села» [15], закони України «Про загальну середню освіту» [8], «Про освіту» [9], «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» [7], Постанову Кабінету Міністрів України «Про розвиток сільської загальноосвітньої школи» [13]. Школа в сільській місцевості традиційно вважалася духовним осередком, центром культури села. У такому контексті проблеми виховання й навчання сільських учнів досліджено в працях П.Жильцова, А.Кондратенкова, Л.Малкоч, Н.Мойсеюк, Н.Морозової, С.Рогачова, Г.Суворової. Проблемам розвитку особистості сільського школяра присвячено роботи В.Артемова, А.Іванова, Т.Десятова (середовище сучасного села та його функції в розвитку особистості); Н.Аїстова, С.Новикова (особливості навчання й виховання в сільській школі); І.Ткаченко, Л.Титаренко (педагогічні можливості сільської школи у формуванні особистісних якостей підлітків. Особлива увага приділяється пошукам шляхів удосконалення навчального процесу в сільській школі (І.Бех, В.Мелешко, Р.Охрімчук, В.Хрущ та ін.).

Мета статті – окреслити проблеми початкової освіти в сільській місцевості та визначити можливі шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. У сільській місцевості середню освіту отримує 1,2 млн. українських учнів. Це майже третина всіх учнів у країні. Сільська школа – це сукупність різних типів загальноосвітніх навчальних закладів, які функціонують у сільській місцевості. Ці школи різні за кількістю учнів, територіальним розташуванням, соціальним оточенням, національним складом. Усі вони покликані забезпечувати освітні потреби дітей і виконують соціокультурні функції [11, с. 5].

Отже, сьогодні мета середньої загальноосвітньої школи в Україні – сприяти розумовому, моральному, естетичному і фізичному розвитку особистості, вселяю розкривати її творчі можливості, формувати гуманістичні відносини, забезпечувати умови для розвитку індивідуальності дитини з урахуванням її вікових особливостей, виховувати патріота України [6, с.67].

Сільська школа – частина загальнодержавної системи освіти. Її мету, завдання, а також сутність функціонування визначає не село. Для сільської школи немає суто «сільських» навчальних планів, навчальних

програм, підручників та методів навчання. Суспільні вимоги до професійно-педагогічної діяльності вчителів сільських та міських шкіл – загалом однакові. Разом із тим сільська школа функціонує під впливом специфічних чинників – демографічних, соціокультурних, екологічних, звичаєво-правових [11, с. 8].

На сьогодні сучасна сільська школа, особливо початкова ланка, стикається з низкою проблем при вирішенні освітніх завдань. Окреслимо деякі з них.

У зв'язку з демографічною ситуацією в Україні істотно скоротилася кількість учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. Це вплинуло на скорочення мережі загальноосвітніх навчальних закладів, зменшення середньої наповнюваності класів і шкіл, збільшення кількості загальноосвітніх навчальних закладів з малою чисельністю учнів. Економічні проблеми сучасного села, відсутність належного фінансування з боку держави негативно позначилися на матеріально-технічному стані сільських шкіл. Батьки сільських школярів мають менше матеріальних можливостей для допомоги школі. У сільських школах часто не вистачає підручників, наочних посібників, спортивного обладнання та сучасних інформаційних засобів навчання.

Вимоги, які висуває сьогодні до випускника школи, спонукають вводити в навчальний процес нові інформаційні технології. Програма інформатизації навчально-виховного процесу сільської школи хоча й втілюється у життя, проте, це відбувається занадто довго.

Сільські вчителі живуть у єдиному ціннісному середовищі зі своїми учнями та їхніми родинами. Всі чинки вчителя, його поведінка стають предметом схвалення чи осуду не лише учнів, а й їхніх батьків. Тому дуже важливе значення має загальнокультурна підготовленість учителя до життя та праці на селі. Учитель, котрий розуміє школяра, переймається його проблемами, поважає гідність дитини, виховує повагу до старших, і є тим взірцем, до якого прагнуть учні. Сільський вчитель початкових класів є водночас і класним керівником, психологом, педагогом-організатором, так як такі посади відсутні в багатьох сільських школах. Формами підвищення педагогічної майстерності вчителя сільської школи є самоосвіта, шкільні та районні методичні об'єднання, курси підвищення кваліфікації, агеґація. Особливості життя у селі зумовили і складну організацію побутового життя вчителя.

У сільських загальноосвітніх школах гіршими є умови для творчого розвитку учнів, зокрема відсутність гуртків, творчих об'єднань, а також закладів культури в сільському населеному пункті, проблеми транспортного зв'язку з районним центром ускладнюють методичну роботу. Це в свою чергу унеможливає проведення якісної роботи з обдарованими учнями сільської школи.

Дитина вчиться не тільки у вчителя, важливим учителем і вихователем є шкільне середовище, дитячі колективи. Саме це середовище і ці колективи вчать дитину спілкуватися, дають їй змогу засвоювати різні моделі поведінки та різні соціальні ролі. Особливо це потрібно у початковій ланці. Чим старша дитина, тим важливіший для неї колектив; чим більше дітей у колективі, тим складнішим є засвоювані комунікативні навички й аналіз різноманітних своїх і чужих вчинків, диференціювання оцінки; чим до більшої кількості колективів входить дитина, тим легше їй адаптуватися до середовища, що змінюється, шукати та знаходити спільну мову зі своїми однолітками, пристосовуватися до нових умов. Саме цього всього позбавлені учні, котрі навчаються в загальноосвітніх школах сільської місцевості.

Проблема загальноосвітньої школи сільської місцевості – одна з найскладніших в українській освіті.

Частішають випадки грубощів учнів і їхніх батьків до вчителів. Небажання вчитися призводить до ворожого ставлення учнів до педагогів та школи загалом, зменшується авторитет учителя, а сама освіта в очах учнів утрачає сенс. Сільські діти переважно не бачать перспективи вступу до вищого навчального закладу. Вони бачать, що робота на селі в основному некваліфікована праця, більшість дітей з раннього дитинства досить плідно працюють і своїми заробітками поповнює сімейний бюджет. Тому пропаганда необхідності здобуття освіти не завжди приносить позитивні результати, оскільки суперечить реаліям життя на селі. Відсутність позитивного мотиву навчання є причиною низької успішності сільських учнів.

Нестандартні умови функціонування сільської школи вимагають від вчителів пошуку відповідних форм, методів і прийомів роботи з учнями та засобів, які дадуть можливість гнучко організувати навчально-виховний процес для позитивного використання цих умов.

Враховуючи економічну та політичну ситуацію, що склалася сьогодні в Україні; аналізуючи сучасні реалії у галузі вітчизняної освіти; досліджуючи досвід аналогічних сфер діяльності закордоном, можна запропонувати наступні шляхи подолання непростой ситуації у сільській освіті:

1. необхідно створювати при районних відділах освіти Інформаційні центри допомоги сільському вчителю. Їх виникнення зумовлено обмеженістю ресурсної бази сільського навчального закладу та необхідністю підвищення якості освітніх послуг;

2. бажано впроваджувати принципово новий тип навчального закладу - „школу-родину” для навчання дітей за місцем їх проживання, де один вчитель викладатиме всі предмети, отримуючи подвійну заробітну плату;

3. вищим навчальним закладам педагогічного спрямування поліпшити якість підготовки майбутнього сільського вчителя, що повинно передбачати навчання за суміжними спеціальностями, володіння комп'ютерними технологіями навчання, іноземними мовами та засвоєння сучасних інтерактивних методик роботи у школі з малою наповнюваністю учнів;

4. Міністерство освіти і науки, Комітет з питань науки і освіти ВР створюють освітні округи, які, відповідно до задуму, мають дозволити залучити додаткові ресурси до розвитку освітньої інфраструктури шляхом економії непродуктивних витрат, посилення кооперації між закладами освіти, між кущами шкіл та місцевою громадою, їхнім соціально-економічним оточенням.

Висновки. Отже, підтримка сільської школи на сьогодні залишається актуальною проблемою. Визначені проблеми сільської школи свідчать про те, що у сільській місцевості доступ до освіти більш обмежений, ніж у місті: низька матеріальна база сільських шкіл, значно нижчий рівень кваліфікації учителів і рівень освіти дітей, гірше за міську школу методичне забезпечення навчально-виховного процесу. Тому, сільська освіта в останні роки не може конкурувати з міською. Сільська школа вимагає активного втручання і допомоги наукової громадськості у вирішенні її проблем, взаємодії і співпраці з міською загальноосвітньою школою. Школа як головний осередок культури на селі має забезпечувати належний рівень навчання і виховання дітей та молоді, систематично і кваліфіковано впливати на процес виховання дитини, сприяти її позитивній соціалізації й адаптації. Однак через матеріальні та фінансові труднощі, комплекс соціальних, економічних, педагогічних, психологічних проблем вона не в змозі нині реалізувати свої головні функції. Вирішити проблеми сучасної сільської школи можна лише на загальнодержавному рівні.

Список використаної літератури

1. Берладин О. Сільська початкова школа в системі освітніх трансформацій (середина XIX – початок XX ст.) / Ольга Берладин // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – Розділ І. Теорія та історія педагогіки. – №2(304). – Т.2. – 2016. – С. 25-35.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С.У.Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – С.199-200.
3. Декларація прав дитини http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_384
4. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). [Електронний ресурс]. – URL : <http://zakon0.rada.gov.ua>
5. Енциклопедія освіти / Академія пед. Наук України; гол. ред. В.Г.Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С.824–825.
6. Зайченко І.В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів (Рукопис) / І.В.Зайченко // – Чернігів, 2002. – 528 с.
7. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» : прийнятий 5 лютого 1993 року № 2998-ХІІ, зі змінами станом на 16 квітня 2009 року [Електронний ресурс]. – URL: www.zakon.rada.gov.ua.
8. Закон України «Про загальну середню освіту» : прийнятий 13 травня 1999 року № 651-ХІV, зі змінами станом на 3 червня 2008 року [Електронний ресурс]. – URL: www.zakon.rada.gov.ua.
9. Закон України «Про освіту» : прийнятий 23 травня 1991 року № 1060-ХІІ, зі змінами станом на 20 квітня 2008 року [Електронний ресурс]. – URL: www.zakon.rada.gov.ua.
10. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України»: прийнятий 24 грудня 2015р. №911-VIII [Електронний ресурс]. – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
11. Іванюк Г. І. Соціально-педагогічні засади розвитку сільської школи в Україні (1958-2000 рр.) / Г.І.Іванюк. – К.: Пед. Думка, 2007. – 408 с.
12. Онишків З.М. Концептуальні засади підготовки майбутніх учителів до роботи в початковій школі сільської місцевості/ З.М.Онишків // Молодий вчений. – № 8 (23). – Частина 2. – Серпень, 2015 р. – С.122-127
13. Постанова Кабінету Міністрів України «Про розвиток сільської загальноосвітньої школи»: прийнятий 20 липня 1999 р. № 1305 [Електронний ресурс]. – URL : www.zakon.rada.gov.ua.
14. Указ Президента України «Про державну підтримку підготовки фахівців для сільської місцевості»: прийнятий 19 березня 1999 р. № 262 [Електронний ресурс]. – URL : www.zakon.rada.gov.ua.
15. Указ Президента України «Про першочергові заходи щодо підтримки розвитку соціальної сфери села»: прийнятий 15 липня 2002 р. № 640 [Електронний ресурс]. – URL: www.zakon.rada.gov.ua.

Стаття надійшла до редакції 17.10.2017 р.
Стаття прийнята до друку 23.10.2017 р.

Щербей Ульяна

кандидат педагогічних наук
учитель начальных классов Абранской общеобразовательной школы I-II ст.
Воловецкого районного совета Закарпатской области, п.Абранка, Украина

ПРОБЛЕМЫ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ СЕЛЬСКОЙ ШКОЛЫ

В статье раскрываются проблемы начального образования в условиях сельской школы, в частности: малая наполняемость классов, отсутствие надлежащего материально-технического состояния, медленная информатизация учебно-воспитательного процесса, ненадлежащее проведение качественной работы с одаренными учащимися начальных классов сельской школы (ввиду отсутствия кружков, факультативов, предметовариативной части учебной программы), многопредметность преподавания и многокомпонентную деятельности сельского учителя начальных классов, отсутствие у учащихся сельской местности больших детских коллективов одноклассников, отсутствие положительного мотива у учащихся к обучению.

Ключевые слова: сельская школа, малокомплектная, малочисленная школа, многокомпонентную деятельности учителя.

Shcherbei Uliana

Candidate of Pedagogical Science
Primary School Teacher of Abraham Secondary School, I-II st
Volovets district council of Transcarpathian region, Abaranka, Ukraine

ISSUES OF PRIMARY EDUCATION IN RURAL SCHOOLS

The article reveals the problems of elementary education in rural school conditions, in particular: low filling of classes, lack of proper material and technical condition, slow informatization of educational process, improper performance of high-quality work with gifted students of elementary schools of rural school (due to lack of circles, electives, subjects variational part of the curriculum), multi-component teaching and multicomponent activity of rural teacher of elementary school, lack of students in rural areas the locality of large children's collectives of classmates, the lack of a positive motive for students to study. The identified problems of the village school indicate that access to education in rural areas is more limited than in the city: the low material base of rural schools, the significantly lower teacher qualification and the level of education of children, the methodological provision of the educational process is worse than the city school. Therefore, rural education in recent years can not compete with the city. The village school requires active intervention and assistance from the scientific community in solving its problems, co-operation and cooperation with the city's secondary school. The school as the main center of culture in the village should provide an adequate level of education and upbringing of children and young people.

Keywords: rural schools, ungraded, minority school bahatokomponentnist of teachers.